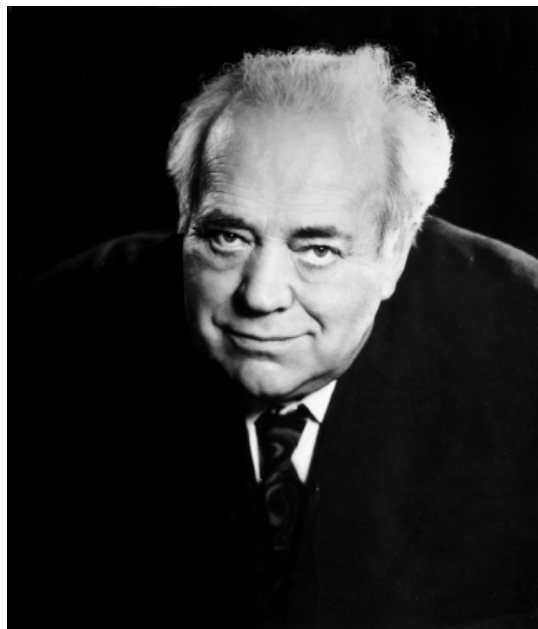

До 85-річчя Національного академічного
українського драматичного театру імені Марії Заньковецької

У грудні цього року минає 95 років від дня народження талановитого режисера, заслуженого діяча мистецтв України Олекси Миколайовича Рінка. Випускник Харківського театрального інституту, учень курбасівця Бориса Тягна, від 1956 р. своєю творчу долю митець пов'язав із театром ім. Марії Заньковецької. Ціла низка створених ним вистав увійшла не тільки до золотого фонду цього театру, але й усього театрального мистецтва. До сьогодні мистецький спадок майстра чекає на свого ретельного дослідника. Але для історії не менш суттєвим і цікавим матеріалом є спогади про О. Рінка. Надто – тих, хто належав до його найближчого оточення митця. Перші сторінки книги про батька, яку завершує писати донька, мистецтвознавець Олена Рінко, присвячені останній в житті Олекси Миколайовича виставі...

Олекса Рінко

Олена РІНКО

МАГІЯ РЕЖИСЕРСЬКОГО ПОГЛЯДУ

Одного вересневого передвечір'я 1982 року, закінчивши робочий день, ішла я до видавництва улюбленою дорогою – з площі Ринок вулицею Руською. Тепле по-осінньому сонце сідало в просіку Бляхарської, трамваї десь забарилися, навколо зависла блаженна тиша, ніби тут, у серцевині древнього міста, прошелестів віддих нерукотворної природи. Йому назустріч стрепенулась, відкрилася натруджена душа.

Високий огрядний чоловік, спираючись на палицю, наближався через трамвайні колії дивно легкою ходою. Сиве волосся навколо крупної голови повнилося сонцем. Обличчя людини було затоплене в настрій, здавалось, співзвучний могому. Мене це вразило, а наступної миті я усвідомила, що навпроти йде мій батько. Крізь зовнішню м'яку незворушність ледь пробивалася до мене його зосереджена урочистість. Причину її тоді несила було мені осягнути. Зустрілися два занурені в себе світи, відчувши при цьому невимовну радість. Знаю, що таке мовчазне осяяння надовго западає в пам'ять і продовжує там працювати. Та як однак не скоро приголомшив мене здогад про глибину переживань цієї, як з'ясувалося потім, смертельно хворої людини.

Невтомний ходок, залюблений у природу пристрасний рибалка, на схилі літ батько страждав від гіподинамії: підводили ноги, заважала огрядність, викликана недугою щитовидки, хвороба нирок усе частіше заганяла його до лікарняного ліжка. В останні три роки життя він випустив лише три вистави, дві з яких були опрацьовані вже раніше – “Правда” О. Корнійчука, уперше поставлена в 1949 р., довгі роки відкривала гастролі й нові театральні сезони в Тернопільському драмтеатрі ім. Т.Г. Шевченка, “Під золотим орлом” Я. Галана (1952 р.) також була довговічна. На

прощання доля подарувала йому можливість поставити в театрі ім. М. Заньковецької “Маскарад” М. Лермонтова, в якому вчувався йому відгомін титанічних шекспірівських трагедій про любов, чистоту й смерть, трагедій, які були для нього найвищими зразками театрального мистецтва й десятиліттями жевріли в його режисерському серці, хоч і знав він чимдалі певніше, що не зважиться поставити Шекспіра...

“Маскарад” – драма нерозуміння, краху особистості в зіткненні з егоїстичним, черствим, захопленим своєю життєвою грою і тому байдужим натовпом. Шанс із шляхетної заньківчанської трибуни відточеним лермонтовським стилем, з небуденною силою таланту улюблених інтелігентних акторів Л. Кадирової й Б. Козака останній раз сказати своєму глядачеві про крихкість і беззахисність добра, нестачу чуйности, жадання співчуття й щирости – був реалізований.

Прем'єра відбулась у березні 1982 року. Спектакль не мав довгого сценічного віку, на що були об'єктивні причини. І все ж, попри невибагливість громіздких масових сцен, він потрясав глибиною ствердження несфальшованих людських цінностей. Уражений був і сам батько. Чувся збентеженим, вичерпаним і водночас щасливим. Я це відчувала власною шкірою.

Повернувшись із прем'єри, я одним подихом записала те, що бурмотіла батькові по дорозі додому. Ось цей майже не змінений текст від двадцятого березня 1982 р.

“Отже, про “Маскарад”. Це дуже драматична річ. Не тільки тому, що молоденький Лермонтов писав її про себе і свій час. “Маскарад” вічний і незбагнений. Не просто драма розтоптані любови, невдавано вірної. Це конфлікт, несполучність нелукавого Божого створіння, людини з серцем – і людей Балу, бадьорих, впевнених, хитромудрих, які

Сцена з вистави "Маскарад" Ю. Лермонтова, режисер Олекса Ріпко, Львівський театр ім. М. Заньковецької, 1982 р. Лариса Кадирова – Ніна, Богдан Козак – Арбенін.

розкошують у багатстві. Саме в їхній самовтішній спільноті народжується глуха нехоть, заздрість – до чого?.. Без вагань вони зметуть одинака із свого розкішного балу. Не з нудьги, ні! – від безпощадної ненависти до того, хто не схожий на них, на їх безсоромно веселі маски.

Метафорична сценографія. Кін відкритий, але простір обмежений. Круг сцени повільно обертається, і групки ампірних меблів як у кіно являють то бальний зал, то спальню,

то салон, де гучно грають у карти. Вгорі пучок ампірних колон, забарвлений мінливими, за дією, кольоровими відблисками.

Музика, як сюжет, до болю знайома. Яскраво, тріумфально кружляє хачатурянівський вальс. У його бравурних руладах зникає трепетний, мов дитяча пісенька, мотив – болочо-ніжний вальс О. Грибоєдова. Це тема Ніни, її філософія.

Не з легких ця "голуба" роль. "Дездемону не вдасться зіграти – нею можна тільки жити. Потрібні для цього високі якості – не акторські – людські", – казав батько. Таке було його кредо.

Лариса Кадирова, здається, відповідає цьому абсолютно. Тендітна, самотня, Ніна стає офірою свого коханого чоловіка-вбивці. Любов її простодушна, незмірно довірлива. Ні слова обурення, ні руху на самозахист. Німий свідок бідолашної – дитяча лялька. Однак зірки ж узалося відчуття високого витонченого драматизму і щемливе розуміння приреченості?

Справжня магія. Магія Л. Кадирової, якій підвладна не тільки вся акторська "техніка", аксесуари, бриніння голосу, міміка, рухи тіла, а й подих, сяєво очей і сама органічна й мудра жіноча природа з її внутрішнім чуттям, тактом, інтуїцією.

У відчай від катастрофи, я насолоджуюсь могутнім і світлим спалахом трагічної духовності, якій подарувала актриса.

Після прем'єри бігцем пробираємося за куліси. Так і не звикла до обряду післяпрем'єрних вітань, заглядаю до вибиральні. Лариса махає заклично рукою. Зауважую її тремтливі пальці. Справді, так зрозуміти чужий біль здатна людина з міцними нервами. А щоб так його передати – потрібна тонка організація душі.

Що ж Арбенін? Вразливе він дитя свого середовища, його знаряддя, бунтівник чи жертва? Чи усе разом? Тут "є що грати": згадаймо класичного М. Мордвінова з його вулканом розпечених, мов лава, емоцій – гнів, викриття, докори, відчай розпуки.

Богдан Козак уникає галасливих виявів почуття. У його Арбеніні не кипить ображена гідність світського лева. Перед нами – образ глибший і складніший, адже не випадково "Маскарад" датовано 1838 р. – роком, наступним після дуелі й смерті поета Пушкіна. Нещастя Арбеніна в тому, що він не вміє, просто не вміє повірити тій єдиній, котра не здатна обдурити навіть на порозі власної смерті... Біда: любов, немов повітря; поцінуємо її, коли вже не стає...

А далі – тиша... Світильник розуму згас. Безшумно кружляє листок із звісткою, що жертва була даремною. І здригаються колони – опори Балу. Шаленець тікає в темряву залу від усміхнених тих масок, рятуючи Ніну... ні, тільки її ляльку, котра душі жіночої не має...

Дивуюся батькові. Чи справді тим чародійна старість (як сказав старий Фелліні в інтерв'ю Євтушенкові в недавній "Літературці"), що людина наостанку піднімається на свою вершину і з її висоти обіймає все поглядом і все осягає. А я думаю – правда, що старіє лише тіло...".